

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 185. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359095488/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

deres sædelige og gudelige Beskaffenhed. Man var langt mindre opsat paa at gendrive sine Modstandere end paa at fraskrive dem Sans for det Ædleste, Opsving mod det Højeste, Pligtfølelse og Varme.

Hos Fru de Staël er Frygten for Sensualismen kun afledet. Den højhjertede Kvinde, der med al sin Sandhedskærlighed er og bliver Dilettant i Filosofien, frygter naivt for, at den sensualistiske Sjælelære bringer Sindene til modstandsløst at underkaste sig Napoleons Tvangsvælde, og af Kærlighed til Friheden søger hun Vaaben imod den. Barante, som er en Mand, har ikke hendes Undskyldning. Ogsaa for ham er Descartes og Leibniz ikke blot store Tænkere, men Indehavere af det gode Princip i Metafysiken, ret som om moralske Begreber kunde finde Anvendelse paa en Metafysik. «Muligvis,» siger han, «tabte de sig undertiden i taagede Egne, men de fulgte idetmindste en *ophøjet* Retning, deres Lære stemmer overens med de Tanker, der bevæger os, naar vi tænker dybt over os selv, og denne Bane førte nødvendigvis til de *ædleste* Videnskaber, til Religionen og til Moralen.» Og nu fortæller han, hvorledes man blev træt af at følge dem, hvorledes man begav sig ind paa Locke's og Hume's Baner, og han fremstiller ikke dette som en modsat, ligeberettiget Ensidighed, men som en Fornedrelse af Menneskevæsenet, en «Nedværdigelse» af Videnskaben. Han finder det naturligt at bekæmpe Spinoza (som han slaar sammen med Hobbes) ikke blot med Grunde, men «med Harme»^{*)}.

Han fremstiller imod de Erfaringstroende Kants bekendte Lære om at Forstandsformerne er givne med vor Aands Bygning og udvikler, at et Indbegreb af religiøse Anlæg ligeledes findes medfødt til alle Tider og hos alle Folk, Overalt og altid, mener han, finder man Troen paa et Liv efter Døden, Ærefrygt for de Døde, og Jordfæstelse af dem i den Overbevisning, at Livet ikke er tilende for dem, endelig en Tro paa, at Naturen engang er bleven til og engang vil gaa tilgrunde. Dette er for ham omtrent som for Benjamin Constant de sjælelige Elementer som udgør Religionens faste Grundvold. Han forstaar end ikke, at disse kan lade sig føre tilbage til endnu simple Elementer, der ogsaa forefindes udenfor Religiositeten. Thi han forsker ikke frit, han betragter det som en Ære at overtage hvad han kalder

^{*)} *De la litt. française* 213.

«den hæderfulde Arv fra den ophøjede Filosofi» (*le glorieux héritage de la haute philosophie*).

Og paa ganske lignende Maade ivrer han mod Forsøgene paa at lægge et Erfaringsgrundlag under Moralens. «Istedenfor,» siger han, «at gaa ud fra den Følelse af Retfærdighed og Medfølelse, som lever i alle Menneskers Hjerte, søgte man at grunde Sædeligheden paa Hanget til Selvbevarelse og Velvære.» Han forstaar øjensynlig slet ikke den dybt filosofiske Drift, som har ledet Tænkerne af den modsatte Skole til at opiøse Retfærdigheds-Taanken i dens Grundelementer og vise hvorledes den opstaar og dannes. Han ivrer kun svulstigt over, at man ad den Vej ikke kunde naa til en aabenbaret Religion; «de guddommelige Beviser for den havde jo Vantroen forkastet»^{*)}. Den samme Tænkter som roser Montesquieu's *Persiske Breve* og bifalder at denne Skribent behandler Religionen som Bisag, forfærdes, hildet i Tidsalderens Halvhed, over de erfaringstro Filosofers Forsøg paa at finde de Grundelementer, der samvirker til Retfærdigheds-Ideens Formning. Og hos Barante ser man derfor, som antydet, allerede den uforstandige Spillen med det Dobbelttydige i Ordet Sensualisme, der hele Aarhundredet igennem skulde blive et Vaaben i Hykleriets og Nederdrægtighedens Hænder, idet Sensualisme vekselvis benyttes som Navn paa den bestemte Erkendelseslære, om hvilken det plejer at anvendes, snart som Betegnelse for Sanselighed, sanselige Lyster eller Læren om at sanselig Lyst er Livets Maal. Man finder allerede hos Barante som senere bestandig hos Cousin den overfladiske og uvidenskabelige Spiritualisme, der udvikler sig i Frankrig i Aarhundredets første Aartier, hævdet som den til Dyd og gode Sæder opmuntrende Filosofi.

Fru de Staël forfattede for en af Datidens Aviser, *Mercure de France*, en Anmeldelse af Barantes Værk, som Censuren dengang forbød at trykke, men som senere er bleven trykt i uforandret Form. Det er kun tre Blade; men en Kritiker vilde ikke have yderligere Vidnesbyrd behov for at skønne Forfatterindens Genialitet. Hun fremhæver først i varme Udtryk Forfatterens tidlige Modenhed og sjældne Maadehold, beklager kun, at han

^{*)} On arriva bientôt à tout nier; déjà l'incrédulité avait rejeté les preuves divines de la révélation et avait abjuré les devoirs et les souvenirs chrétiens.